

JØDER, KRISTNE OG HEDNINGER I ANTIKKEN

KRITIK OG APOLOGETIK

NYHEDSBREV 2

JULI 2004

Det Teologiske Fakultet
Aarhus Universitet
1. juli 2004

Dette nyhedsbrev er redigeret af Anders-Christian Lund Jacobsen
e-mail: aljacob@teologi.au.dk. Efter 4. oktober 2004 ændres mail-adressen
til alj@teo.au.dk.

Satsningsområdet ledes af

Per Bilde, professor, Afdeling for Religionsvidenskab (formand for
forskerseminaret Antikken og Kristendommen)
Anders-Christian Lund Jacobsen, forskningsadjunkt, Afdeling for Systematisk
Teologi (koordinator af aktiviteterne i satsningsområdet Jøder,
Kristne og Hedninger i Antikken)
Nils Arne Pedersen, lektor, Afdeling for Kirkekundskab
Aage Pilgaard, lektor, Afdeling for Gammel og Ny Testamente

Alle, der har modtaget nyhedsbrevet med posten, står på vores adresseliste,
som er blevet til på baggrund af adresselister fra *Collegium Biblicum*,
Collegium Patristicum Lundense, *Forum for Patristik* og *Platonselskabet*.

Såfremt man ikke længere ønsker at være på listen eller af en eller anden
grund ikke har modtaget Nyhedsbrevet, skal man rette henvendelse til Bente
Stær, Afdeling for Systematisk Teologi, e-mail bente@teologi.au.dk eller tlf.
8942 2282. Efter 4. oktober 2004 ændres mail-adressen til bs@teo.au.dk

Indhold

Arbejdet i det foregående og det kommende år	3
Referater fra seminarer	
Filon som apologet	5
Apologetik i Ny Testamente	6
Professor Jörg Ulrich gæstede satsningsområdet	8
Anmeldelse	
Perspektiver på Origenes' Contra Celsum	9
Projektpræsentationer	
Eusebios af Cæsareas historiefortælling. Mellem frelseshistorie og profanhistorie Af Marie Verdoner	13
De gamle myters møde med nye kulturelle paradigmer Af Jesper Hyldahl	15
Programmer for det kommende år:	
Efterår 2004	16
Midtvejssymposium, januar 2005	17
Forår 2005	19

Arbejdet i det foregående og det kommende år

Der er sket en del i projektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken – Kritik og Apologetik*, siden det første nyhedsbrev fra projektet blev udsendt i september 2003.

Aktiviteterne i det seneste år kan opdeles i to kategorier: De månedlige seminarer med deltagelse af de faste medlemmer af projektet og specielle seminarer, hvortil der indbydes bredt.

På de månedlige seminarer har vi i efteråret 2003 beskæftiget os med Platons apologi for Sokrates, Apuleius' *De Magia* og romerske forfattere om temaet *forsvar for det augustæiske principat*. I foråret 2004 har vi beskæftiget os med kristne apologeter fra 2.

århundrede. Her har Justin selvfølgelig stået i centrum (yderligere oplysninger om de månedlige seminarer kan ses på projektets hjemmeside

www.teo.au.dk → forskning →

Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken).

Det forløbne års arbejde har desuden haft tre højdepunkter i form af større seminarer, hvortil der var inviteret gæsteforelæsere. Det drejer sig om følgende:

- Åbent seminar om *Filon som apologet*, 5. december 2003.

- Åbent seminar om *Apologetik i Det Nye Testamente*, 29. - 30. januar 2004.
- En seminarække med prof. Jörg Ulrich, Halle som gæsteforelæser, 18. – 30. april 2004.

Disse seminarer er mere udførligt omtalt nedenfor.

Den daglige aktivitet i projektet har desuden været præget af arbejdet med projektets skriftserie *Antikken og Kristendommen*. Det første bind i serien udkom i januar 2004 og har titlen *Perspektiver på Origenes' Contra Celsum*. Denne bog er også omtalt nedenfor. Der arbejdes i øjeblikket på flere bind i serien. Disse bøger, som relaterer til de afholdte seminarer, ser sandsynligvis dagens lys i løbet af det kommende år. Nærmere information herom udsendes når tiden er moden.

Deltagere i projektet er involveret i to NorFa-netværk: 1) *Nag Hammadi and Gnosticism*, hvor Århus arbejder sammen med Helsinki og Bergen. Dette netværk er i gang. Repræsentanter er Per Bilde, Nils Arne Pedersen, Jesper Hyldahl og René Falkenberg. 2) *Early Christianity (0-600)*, hvor Århus arbejder sammen med Lund, Oslo, Bergen, Helsinki og

Reykjavik. Dette netværk har fået en bevilling til planlægning. Den endelige ansøgning behandles i efteråret 2004. Anders-Christian Jacobsen er repræsentant for Århus i forberedelserne af dette netværk.

Programmet for de månedlige seminarer i efteråret 2004 og foråret 2005 er koncentreret om ikke-kristnes kritik af de kristne. Desuden afholdes et større

internationalt symposium i januar 2005, hvor temaet er *Receptionen af antik religion og kultur i jødedom og kristendom*. Symposiet er dog kun åbent for inviterede deltagere. Programmerne findes nedenfor, men kan også ses på den ovennævnte hjemmeside, hvor eventuelle ændringer i programmerne løbende anføres.

På bestyrelsens vegne
Anders-Christian Jacobsen

Filon som apologet

Af Anders Klostergaard Petersen

D. 5. december 2003 afholdtes et endagsseminar om Filon. Når det er interessant at diskutere Filon i sammenhæng med satsningsområdet, skyldes det, at man i en betydningsfuld forskningshistorisk strømning har fremhævet eksistensen af en jødisk apologetisk tradition som væsentlig forudsætning for den kristne apologetik. Da Filon hyppigt regnes for den vigtigste repræsentant for denne tradition, var det naturligt i et selvstændigt seminar at fokusere på hans forfatterskab for at se, hvilket lys det kunne kaste over den kristne apologetik. Filons allegoriske forfatterskab er også i sig selv interessant at drøfte i et apologetisk perspektiv, fordi brugen af allegorese rejser spørgsmålet, om denne tolkningsteknik i sit væsen er apologetisk. Hvis Skriften ikke længere er tilgængelig i dens umiddelbare betydning men først gennem en allegorisk fortolkning, må man spørge, om allegoresen så netop ikke er apologetisk i den forstand, at den er et forsøg på at fastholde Skriftens autoritative betydning i en tid, hvor en direkte skriffortolkning i bestemte kredse ikke længere kan gøres kulturelt og religiøs tilgængelig.

I tre forelæsninger belystes disse spørgsmål og andre sider af Filons forfatterskab. Kåre Fuglseth fra Høgskolan i Bodø fokuserede i sin forelæsning "Filon's forhold til templet i Jerusalem i et apologetisk perspektiv" på et enkelt motiv hos Filon, mens Anders Klostergaard Petersen tog udgangspunkt i *De migratione Abrahami* for derigennem at drøfte allegoresens sammenhæng med apologetikken. Kåre Fuglseth præsenterede yderligere seminarets deltagere for sit og Peder Borgens projekt med at udarbejde en elektronisk konkordans til Filon. Seminaret blev afsluttet med en forelæsning af Henrik Pontoppidan Thyssen om Filons forhold til de græske filosoffer. Den sidste forelæsning gav samtidig anledning til en mere generel drøftelse af forholdet mellem jødedom og hellenisme.

Det er tanken, at seminarets bidrag skal udkomme i et bind i skriftserien *Antikken og kristendommen*.

Seminar om Apologetik i Ny Testamente,

den 29.-30. januar 2004

Af Aage Pilgaard

Seminaret, der var tilegnet afdøde professor Johannes Munck i anledning af hundredåret for hans fødsel, havde samlet ca. 30 deltagere. I det første foredrag om "Paulus som apologet" beskæftigede Anders Klostergaard Petersen (AKP) sig med de problemer, der knytter sig til en bestemmelse af såvel apologetik som af Paulus' breve (retorisk/epistolografisk) i den nyeste forskning. AKP vil ikke klassificere Paulus' breve under de forensiske, men under de parænetiske, deliberative genrer med intern adresse. Nok er der apologetiske motiver i Paulus' breve (f. ex. i 1 Korinterbrev, og især i Galaterbrevet og 2 Korinterbrev), men de indgår ikke i en apologetik af den karakter, som vi finder i 2. århundrede.

I sit foredrag om "apologetik i passionshistorien" gjorde Niels Willert (NW) meget ud af det lukanske dobbeltværk og især af Lukasevangeliet, som NW fandt var det af evangelierne, der kommer de senere apologier nærmest. NW foretog en klassifikation af de apologetiske motiver i passionsoverleveringen som henhørende under henholdsvis

politisk apologetik, polemisk apologetik, aldersapologetik, skriftapologetik og etisk apologetik. Afsluttende konstaterede NW, at der kan trækkes linjer fra evangelierne til apologierne.

Under titlen "Johannesevangeliet som retssalsdrama" behandlede Kasper Bro Larsen (KBL) Joh. Wredes (senere også Harvey's) påpegning af det polemiske i Johannesevangeliet. Dette fulgte KBL op med en oversigt over antikke retsdiskurser og en redegørelse for forensiske roller og juridisk terminologi i Joh. Til sit formål (at læserne skal tro) benytter forfatteren retssags-diskurser, der gennem en kognitiv proces fører læseren frem til en stillingtagen. Prologen etablerer skriftets høje vidensniveau og kan ikke isoleres fra retssagen, idet det mystiske og det polemiske hører sammen. Aage Pilgaard (AaP) beskæftigede sig med "Acta som apologetisk skrift". Nok er Acta ikke en apologi i specifik forstand (Munck), men i forskningen er der påvist forskellige apologetiske scenarier, der (med Loveday Alexander) kan klassificeres efter de fortalte tilhørere I) intern kristen apologi, II) sekterisk apologi, III)

apologi for grækere, IV) politisk apologi over for Rom, V) apologi med tilsigtet intern adresse. Ifølge AaP kommer V forfatterens sigte nærmest: styrkelse af de overvejende hedningekristne læseres selvforståelse som kristen menighed.

I sin gennemgang af "apologetiske træk i 1. Petersbrev" redegjorde Ellen Juhl Christiansen (EJC) for den debat, der har været i forskningen op gennem det 20. århundrede om brevets genre, situation og sigte. En sammenligning mellem den situation, der kan udledes af brevet, og de fra eksterne kilder kendte forfølgelsessituationer viser størst slægtskab med den, vi kender fra brevvexlingen mellem Plinius den Yngre og kejser Trajan (omkring 112). EJC fremhævede, at der i brevets parænese er indbygget apologetiske træk med henblik på at vinde udenforstående for troen.

Geert Hallbäck (GH) behandlede emnet "Johannes' Åbenbaring som apologetik". Ifølge GH afspejler skriftet en konflikt både med Rom og internt i menigheden om forholdet til den hedenske omverden. Vedrørende skriftets bestemthed/ubestemthed af en konkret situation pegede GH på tre tolkningsmuligheder: 1) Bearbejdelse af kognitiv dissonans, 2) indgreb i en konflikt i

menigheden, 3) almen fremstilling af de kristnes status i verden. Skriftets overskridelse af den apokalyptiske logik røber en konfliktsituation og gør en karakteristik som 'aggressiv apologi' naturlig.

I seminarets sidste foredrag beskæftigede Helge Kjær Nielsen (HKN) sig med "apologetik i de nytestamentlige apokryfer". HKN pegede på to typer af steder: 1) steder, hvor der er en anklage, 2) bemærkninger, der forudsætter en anklage, der bliver afvist. De to typer blev illustreret med en række eksempler. HKN fremhævede Apostlenes Brev som det apokryfe skrift, der kommer det apologetiske nærmest og konstaterede, at selv om de største af de apokryfe skrifter er romanagtige, så rummer de også forkyndelse og tegner situationer, der har apologetisk karakter.

Under den kulinarisk og socialt udmærkede middag holdt lektor Sigfred Pedersen, der i sin tid havde været assistent hos professor Munck, et sagligt velfunderet og humoristisk opløftende causeri om Munck.

Professor Jörg Ulrich gæstede satsningsområdet

Af Nils Arne Pedersen

Fra den 18. til den 30. april var Jörg Ulrich, der er professor i kirkehistorie ved Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, gæsteprofessor ved Fakultetet. Prof. Ulrich er medarbejder ved en tysk kommentarserie til de oldkristne apologeter og har bl.a. skrevet monografier om Nikænums receptionshistorie og om Euseb og jøderne.

Professor Ulrich var indbudt af Afdeling for Kirkehistorie i samarbejde med satsningsområdet. Ulrich holdt i løbet af perioden en række seminarer i satsningsområdets regi, der var velbesøgte, inspirerende og gav anledning til gode diskussioner. Det fælles tema for seminarerne var det 2. århundredes kristne apologeter. To seminarer var således viet til fælles læsning af de første tolv kapitler i Justins *1. Apologi*. Et tredje beskæftigede sig med Justins *Dialog med Tryphon*.

Udover disse seminarer holdt professor Ulrichs et foredrag i Teologisk Forening om temaet "The Originality of Justin Martyr and other 2nd Century Apologists" samt et seniorseminar på Afdeling for Kirkehistorie om Eusebs

Kirkehistorie. Begge dele var af klar relevans for satsningsområdet og blev besøgt af mange af dets deltagere.

Jörg Ulrich diskuterede også ph.d.- og postdoc.-projekter med flere af satsningsområdets medlemmer.

Perspektiver på Origenes' *Contra Celsum*

Redigeret af René Falkenberg og Anders-Christian Jacobsen,
Forlaget Anis, København 2004. (165 s.)

Vid Det Teologiske Fakultet i Århus har forskarseminariet *Antikken och Kristendommen* i samarbejde med bokförlaget Anis utvecklat en skriftserie som bär just namnet *Antikken och Kristendommen*. Syftet med denna skriftserie är att presentera antologier, monografier och översättningar som på ett eller annat sätt anknyter till temat om kristendomen och dess grekisk-romerska kontext. Som det bakomliggande motivet till detta initiativ anges europeisk kultur och idétradition i själva verket kan begripas blott utifrån dess födelseort i just det spänningsfält som under fornkyrkan rådde mellan kristendomen och antiken.

Sedan slutet av 2002 har man inom forskarseminariet *Antikken och Kristendommen* ägnat sig åt ett forskningsprojekt med titeln *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken – Kritik og Apologetik*. Syftet med detta forskningsprojekt är att studera kulturellt, filosofiskt och religiöst utbyte, interaktion och konflikt i antiken, framför allt med utgångspunkt i den hedniska kritiken mot judendom och kristendom. Första resultatet av detta forskningsprojekt föreligger nu som första band i skriftserien

Antikken och Kristendommen, närmare bestämt frukten av seminariedeltagarnas gemensamma studium av ett av Origenes mest betydelsefulla verk, *Contra Celsum*, det apologetiska traktat som riktades mot den hednisk-platonske filosofen Kelsos anti-kristna polemik. Boken omfattar sammanlagt åtta bidrag, som var och en på sitt sätt, och utifrån artikelförfattarnas egna intressen, tar upp olika aspekter av Origenes svar på Kelsos.

Boken inleds med två artiklar av Anders-Christian Jacobsen vars syfte är att placera in *Contra Celsum* i dess litterära och historiska sammanhang, varigenom de på ett mycket läsarvänligt sätt förser läsaren med en förståelsebakgrund inför mötet med de följande bidragen. I den första artikeln, "Apologetik – et forsøg på en definition", menar författaren att apologetiken, såsom ett "överbevist försvar för bestemte holdninger og levemåder", framför allt har sin naturliga plats i pluralistiska samhällen medan det sällan förekommer i samhällen dominerade av ideologisk enhet. Detta konstaterande kan säkert problematiseras och ifrågasättas,

inte minst mot bakgrund av en reflektion kring gränsen mellan apologetik och propaganda i totalitära stater i modern tid. Dock vill författaren i första hand ifrågasätta den vardagliga uppfattningen av apologetik som uttryck för intolerans och försvar för antikvariska uppfattningar. I själva verket, menar han, förutsätter apologetik, såsom en diskurs för försvar och förklaring, en gemensam mötesplats där dialog, konflikt och utbyte kan äga rum. I detta sammanhang antyds den apologetiska diskursens potential för ett kreativt möte mellan moderna kristenheten och samtidens sekulära, pluralistiska strömningar. Författaren reder därefter omsorgsfullt ut apologetikbegreppet, dels genom en mer allmän fenomenologisk, dels genom en historisk definition.

Jacobsen företar därefter i den följande artikeln en redovisning av såväl Origenes och Kelsos liv och verk, med särskilt fokus på Kelsos polemiska skrift *Alēthēs lógos* och Origenes svar på denna skrift, *Contra Celsum*. Här presenteras en ingående diskussion av frågor kring datering och målgrupp, samt respektive författares filosofiska och teologiska profiler. Det noteras, exempelvis, att Origenes begränsade användning i *Contra Celsum* av filosofiska begrepp och kategorier hade en omedelbar bakgrund i att han här valt att vidga

sin målgrupp till de han kallar "de enkla" (*simpliciores*), Dessa var människor som, enligt hans egen uppfattning, inte var mottagliga för en djupare förståelse av kristendomen och som därför hade begränsade möjligheter att kunna bemöta filosofisk kritik mot kristendomen. Origenes angelägenhet är att just för dessa "enkla" kristna göra två saker på en och samma gång, dels att krossa Kelsos argument, dels att framlägga den kristna sanningen på ett sätt som kommer att förstås. Med denna notering demonstrerar artikelförfattaren tydligt apologetikens dubbla roll som såväl försvarande som förklarande.

Det första bidraget efter Jacobsens två inledande artiklar är författad av Anders Klostergaard Petersen och behandlar *Contra Celsum* utifrån en diskussion om apologetiken som specifik genre. Med utgångspunkt i Tzvetan Todorovs kärnfulla tes: "There has never been a literature without genres" grundar sig författaren på en receptionshistorisk genredimensionering där han visar på apologetikens plats inom specifika litterära mönster. Det fastställs att alla apologetiska verk i antiken bör sorteras under samma forensiska diskurs. Att apologetiken i de litterära, retoriska handböckerna från antiken inte anges som ett specifikt element, betyder inte att apologetiken inte kan betraktas som en subgenre under den

forensiska diskursen. I ett övertygande resonemang visar författaren att apologetiken, såsom ett företrädesvis judisk-kristet fenomen, inrymmer en kontinuitet till såväl form som innehåll som förenar en mängd olika texter och ställer dem i en intertextuell relation till varandra, och att apologetiken i ljuset av detta bör betraktas som en specifik genre.

I den nästföljande artikeln av Henrik Pontoppidan Thyssen läggs Origenes förhållande till platonismen under lupp, framför allt i form av en kritisk diskussion av Hal Kochs värdering av Origenes som i första hand en platonsk tänkare. I motsats till denna uppfattning visar författaren förtjänstfullt på det tämligen meningslösa i att försöka frikoppla den hellenistiska tankevärlden med den tidiga kristendomen, och att Origenes teologi i många stycken i själva verket visar mer överensstämmelse med kristendomen än med den platonska filosofin.

I Aage Pilgards bidrag om den judiska och grekiska bakgrunden till *Contra Celsum*, demonstreras hur Origenes, i sitt svar på Kelsos ifrågasättande av kristendomens förankring i judisk och hednisk tradition, verkligen hävdar kristendomens obrutna kontinuitet inte endast med judendomen, utan även med den hedniska filosofiska

tradition som utgår från Sokrates och Platon. Kristendomen vilar på två traditionslinjer, en judisk och en grekisk, som i själva verket utgår från universums Gud och skapare. I loppet av denna diskussion problematiserar författaren uppfattningen om den begränsade bildningen hos Origenes målgrupp och menar i stället att Origenes läsare måste ha besittit åtminstone en viss lärdomsnivå och att Origenes retoriska ambition varit att för dessa bevisa kristendomens självklara grund i såväl judisk och grekisk tradition.

Kasper Bo Larsens bidrag fokuserar på Origenes uppfattning om kristendomen som den högsta visheten. Författaren placerar in denna uppfattning inom ramen för en apologetisk strategi som syftar till att hävda kristendomen som den naturliga höjdpunkten för all tidigare tradition. Det betonas dock att den vishet som kristendomen representerar är något annat än blott en uppfyllelse av vad som tidigare redan funnits i andra antika traditioner. Den kristna visheten är i själva verket något djupt annorlunda som knappast haft sin motsvarighet någon annanstans tidigare. På denna grund bygger Origenes, menar författaren, en ny identitetsgrund för de kristna, som betonar kristendomens unika position i historien. I bakgrunden föreligger en kristologisk dimension av visheten, då de kristnas relation

till Kristus som *sophiá/lógos* följaktligen innebär en omedelbar relation till visheten.

Den apologetiska användningen av allegorisk bibeltolkning i *Contra Celsum* utgör tema för Jesper Hyldahls artikel, i vilken diskuteras den allegoriska tolkningsprincipen som apologetiskt instrument för Origenes höja myterna och berättelserna i Bibeln till intellektuellt avancerade nivåer och därmed göra dessa relevanta för filosofiskt sinnade läsare. Slutligen följer ett bidrag av Niels Willert, som behandlar Origenes apologetiska användningen av etiken i *Contra Celsum* och där författaren demonstrerar de strategier genom vilka Origenes framhäver de kristnas etik som det främsta belägget på kristendomens legitima sanningsanspråk.

Bokens åtta bidrag drar mer eller mindre starkt åt olika håll, något som dock bör betraktas som undvikligt i detta slag av publikation. Resultatet blir dock aldrig spretigt, utan i högre grad kompletterande, där varje bidrag tillför ytterligare aspekter och perspektiv till den egna läsningen av *Contra Celsum*. Därmed lyckas boken på ett mycket effektivt sätt förmedla komplexiteten i Origenes apologetik mot Kelsos och känslan att det förmodligen kommer att dröja mycket länge innan Origenesforskningen är att räkna

som avslutad. Boken *Perspektiver på Origenes' Contra Celsum* är ett välkommet resultat av ett viktigt och värdefullt projekt, betydelsefullt för var och en som är intresserad av det som rör spänningsfältet mellan den tidiga kristenheten och det antika sammanhang i vilket den kristna kyrkan föddes. Det finns därför all anledning att med intresse och spänning se fram mot publiceringen av fler delresultat av det högst angelägna projektet *Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken*

Projektpræsentation

Eusebios af Cæsareas historiefortælling. Mellem frelses-historie og profanhistorie.

Ph.d.-stipendiat Marie Verdoner

Den 1. september 2003 påbegyndte jeg mit ph.d.-projekt om Euseb af Cæsareas værk *Kirkehistorie* (historia ecclesiastica). Dette værk er en af vores hovedkilder til den tidlige kirkes historie og har, som den første egentlige kirkehistorie, bibragt Euseb titlen som "kirkehistoriens fader". Mit projekt indebærer en undersøgelse af, hvilket historiesyn værket implicerer.

Euseb levede i perioden fra ca. 260 til 339, et tidsrum der medførte forandringer for kirken. Slutningen af det 3. århundrede er således en fredelig tid for kirken, indtil Kejser Diocletian i 303 sætter ind med, hvad der udvikler sig til voldsomme forfølgelser af de kristne. Forfølgelserne stoppes i 311/13 og derefter indtraf den såkaldte konstantinske vending. Kejser Konstantin, der bliver enehersker i 324, vælger i stigende grad at støtte sig til og dermed favorisere kristendommen. Denne udvikling fra relativ fred over forfølgelse til favorisering følges i Eusebs *Kirkehistorie*, der er skrevet i 10

bøger og dækker perioden fra Jesus' tid frem til Konstantins endelige magtovertagelse i 324.

Min tanke er, at Euseb med sin *Kirkehistorie* fik etableret en kontinuitet og dermed en identitet mellem den forfulgte martyrkirke og den såkaldte sejrende, konstantinske kirke. Dermed gav han den nye, konstantinske kirke et grundlag for at overvinde den identitetskrise, en sådan forandringsproces kan medføre, og samtidig legitimerede han udviklingen. Værket kommer såvel i form- som indhold til at udtrykke en kristen og kirkelig, historisk betydningsdannelse, der ikke kan reduceres til, hvilken historie eller beretning værket faktisk gengiver, men derimod må anskues som en funktion af historiografiens performative eller poetiske karakter.

Kravet til et historieværk om korrespondens mellem den fortalte virkelighed og de fortidige hændelser, kilderne giver kendskab til, rejses på det, man kan kalde tekstens overfladeplan. Skildringen

er imidlertid ikke kun styret af hensynet til korrespondensen med en række hændelser, men blandt andet også af et givet historiesyn, som for eksempel kommer til udtryk i selektionen og sammenstillingen af de fortalte begivenheder. Dette historiesyn skal ikke anskues som en empirisk virkelighed af samme karakter som de stort set kronologisk ordnede begivenheder på tekstens overflade, men må i stedet forstås som impliceret virkelighed. Den implicerede virkelighed er altså ikke en afspejling af et historisk hændelsesforløb, men udgør et metatekstuel grundlag for den konstruktion af historien, der sker i værket.

Når jeg vil undersøge, hvilket historiesyn Eusebs *Kirkehistorie* implicerer, skyldes det på den ene side værkets centrale placering i en kompleks historisk proces, nemlig den såkaldte konstantinske vending. På den anden side, at værket virkningshistorisk umiddelbart fik stor indflydelse. Man kan således uden tvivl sige, at værket fik betydning som genrekonstituerende værk, forstået på den måde, at her blev normen for den fremtidige kirkehistorie-skrivning sat. Men denne formmæssige succes kan ikke forstås uden en ledsagende forståelse for, at værket også indholdsmæssigt ramte og dækkede et behov i samtiden og de

følgende i hvert fald 100 år (og længere endnu i øst).

Det kan siges, at mit projekt bæres af et ønske om at læse værket i lyset af dets virkningshistorie: den konstruktion af historien værket rummer, har umiddelbart forekommet probat. Mit spørgsmål er, hvilken historiekonstruktion, hvilket historiesyn?

De gamle myters møde med nye kulturelle paradigmer

Post.doc.-projekt med tilknytning til satsningsområdet

Af Jesper Hyldahl

I den senantikke verden ændredes forståelsen af de gamle myter og fabler. Filosofer af f.eks. stoisk observans var derfor tilskyndet til at omtolke Homers værker, der på den tid var grundlaget for klassisk dannelse. For fortsat at sikre den homeriske litteraturs gyldighed udviklede og formulerede stoikerne således nye retningslinjer for fortolkning og sproglig semantik. Tilsyneladende irrationelle og amoralske fortællinger kunne dermed bringes i samklang med datidens sæt af kulturelle, filosofiske og religiøse ideer.

Både den græsk-romerske og den jødisk-kristne tekstudlægning var motiveret af et fælles anliggende, nemlig at få de gamle myter til at tale meningsfuldt ind i samtiden. Imidlertid eksisterede der en udpræget diskrepans mellem nyere filosofisk rationalitet (*logos*) og ældre religiøs mytologi (*mythos*), mellem ny og gammel kultur. De lærde, der beskæftigede sig med tekstfortolkning, søgte at reducere den distance, der var mellem de gamle og hidtil normgivende forestillinger (religiøse ideer) og nyere og anerkendte tanke- og

symbolmønstre (filosofiske konceptioner).

Mægling i denne konflikt fandt sted i kraft af litterære strategier, såsom allegoriske og etymologiske læsninger eller tekstkritiske omskrivninger. Overordnet kan formålet siges at have være styret af et *apologetisk* ærinde som et forsvar for de gamle myter. Dette ærinde kan vurderes ud fra to teorier: (1) Kulturel *akkommodation* til samtidens alment udbredte tankemønstre. Ifølge denne teori kan forsvaret anskues som en aktualisering af de oprindelige myter, der dermed bliver gyldige, idet de bekræfter samtidens kultur. (2) Kulturel *revision*. Noget må revideres, som muliggør mødet mellem det gamle og det nye. Ifølge denne teori indebærer aktualiseringen af de gamle myter og fortællinger en kulturel, social eller religiøs innovation. Der er ikke blot tale om at bekræfte samtidens kultur, men om at tilføje den noget nyt. Således bliver dette et normativt anliggende, hvor nye litterære produkter (kommentarer til mytetekster) gerne fremstår som nye normative og identitetsskabende tekster, der kan

supplere den oprindelige kulturelle kanon.

Dette er kort skitseret projektets problemstilling, der i relation til satsningsområdets arbejdstitel udreder, hvordan man forsvare sig over for den implicite kritik, nye kulturelle standarder øver over for ældre, antikverede opfattelser.

Projektet fokuserer primært på samspillet mellem senantik græsk-romersk sprog- og fortolkningsteori på den ene side og ortodoks og heterodoks alexandrinsk jødedom på den anden.

Projektet er finansieret af Carlsbergfondet.

Programmer for det kommende år

Efterår 2004

Tidspunkt	Emne	Ansvarlig
1. september	Reaktioner på kristendommen i Romerriget indtil 313 – indledende oversigt	Jakob Engberg
6. oktober	Hedningernes kritik af de kristne som forudsætning for kristenforfølgelserne, f.eks. Plinius, Trajan, Hadrian, Galerius o.a.	Jakob Engberg
3. november	Kristen apologetik som kilde til hedensk religion. Herunder overvejelser over termen "hedensk"	Ittai Gradel
1. december	Eksempler på gnostikeres forhold til græsk-romersk kultur og religion - Fordeling af praktiske opgaver i forbindelse med konference - Evaluering af semestrets arbejde	Einar Thomassen

Midtvejssymposium, januar 2005

Jøder, Kristne og Hedninger i Antikken – Kritik og Apologetik

Titel: Receptionen af antik religion og kultur i jødedom og kristendom

Tid	Emne	Ansvarlig
27. januar		
Eftermiddag	Ankomst	
Aften	Velkomst og præsentation af projektet	Anders-Christian Jacobsen / Per Bilde
Aften	Receptionen af antik religion og kultur i jødedom og kristendom	Christoph Marksches
28. januar	Receptionen af antik metafysik og etik i jødedom og kristendom	
Formiddag	Filons (og andre jøders) reception af antik metafysik	Maren Niehoff
Formiddag	Det Nye Testaments reception af antik metafysik	Henrik Pontoppidan Thyssen
Eftermiddag	Receptionen af antik moralfilosofi i Det Nye Testaments skrifter	Troels Engberg Pedersen
Eftermiddag	Eksempler på patristiske forfatters (f.eks. Clemens og Augustin) reception af antik metafysik	Jesper Hyldahl
Aften	Etikken – kristen livspraksis – som argument hos apologeterne i 2. og 3. årh. med særligt henblik på Tertullian.	Niels Willert
29. januar	Receptionen af antik religiøst sprog i jødedom og kristendom	
Formiddag	Receptionen af græsk religiøst og kultisk terminologi i LXX	Mogens Müller
Formiddag	Receptionen af græsk-romersk religiøs og kultisk terminologi i jødedom og kristendom med særligt henblik på offer- og offerpræsteterminologi	Einar Thomassen

Eftermiddag	Receptionen af græsk og romersk helbredelses terminologi og praksis i tidlig kristendom	Gary Ferngren
Eftermiddag	Receptionen af græske og romerske spirituelle traditioner (f.eks. terapeuterne og pythagoræerne) i det tidlige kristne munkevæsen.	David Brakke
Aften	Receptionen af antikke litterære genrer og retorik i jødedom og kristendom	
Aften	Athanasius' <i>Vita Antonii</i> som eksempel på kirkefædrenes reception af det klassiske vita.	Samuel Rubenson
30. januar		
Formiddag	Den klassiske biografi som forlæg for evangeliegenren	Aage Pilgaard
Formiddag	Receptionen af den antikke genre <i>Quaestiones et responsiones</i> i jødedom og tidlig kristendom indtil 500 e.Kr.	Lorenzo Perrone
Eftermiddag	Augustins bekendelser som reception af Æneiden og den nytestamentlige bretning om Den Fortabte Søn.	Niels Grønkjær
Eftermiddag	Latinsk bibelepik – Juvencus og Prudentius	Marie Gregers Verdoner og Hans Balling
Aften	Afslutningsfest	

Forår 2005

Tid	Emne	Ansvarlig
2. februar	Hedensk polemik mod ikke-ortodoks kristendom	Nils Arne Pedersen
21. – 23. februar	Internt seminar på "Klitgården" i Skagen.	Bestyrelsen
21. febr. 13.00-14.00	Ankomst og frokost	
14.00-17.00	Seminar: Josefus	Per Bilde
19.00-21.00	Evaluering af midtvejssymposiet	Bestyrelsen
22. februar		
9.00-12.00	Seminar: Josefus' <i>Contra Apionem</i>	Per Bilde
14.00-17.00	Midtvejsevaluering af projektet som helhed samt diskussion af det kommende program	Bestyrelsen
19.00-?	Intet program	
22. februar		
9.00-12.00	Seminar: Det apologetiske element i Filons allegoriske eksegese	Jesper Hyldahl
13.00	Frokost og afrejse	
2. marts	Hedensk polemik mod ortodoks kristendom med hovedvægt på Porphyrius' skrift mod de kristne	Nils Arne Pedersen
6. april	Rabbinsk litteratur/Targumer: Synet på græsk-romersk kultur og religion og på de kristne	Marianne Schleicher
4. maj	Overgangen fra hedenskab til kristendom belyst ud fra senantikke skulpturer	
1. juni	- Evaluering af semestrets arbejde samt planlægning af det kommende semesters arbejde.	Bestyrelsen